

УДК 316

Давлєтова Г. В.¹

¹асист. НУ «Запорізька політехніка»

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Проблема взаємовідносин людини й політичної влади викликала найбільший інтерес наприкінці ХХ ст. і з'явилась з появою держави і поділу суспільства на державну і недержавну сферу життєдіяльності. З тих часів питання взаємодії влади та суспільства було в центрі уваги всього людства, воно часто приводить до конфліктів, політичних переворотів та революцій. І зараз ця проблема знаходиться в основі глобальних суспільних змін, які відбуваються в багатьох країнах світу і будуть визначати перспективи розвитку світового суспільства.

Взаємовідносини держави і громадянського суспільства – важливим фактором розвитку “організму” в цілому. Саме Україна як молода держава переживає перехідний період, коли і формування нової державності, і становлення повноцінного державного суспільства найбільш залежать від вдалого функціонування і взаємодії цих основних суб'єктів соціального і політичного процесів.

Поняття “громадянське суспільство” є фіктивним, будь-яке суспільство складається з громадян і без них не може існувати. Тільки нецивілізоване суспільство, котре не мало державності, не можна назвати громадянським. По-перше наголошуємо на його незрілості та примітивності; а по-друге, це суспільство не пізнало такого поняття, як “громадянин”.

Історично ідея “громадянського суспільства” мало багато тлумачень, що формувались філософами та вченими різних країн.

Громадянське суспільство – це система позадержавних суспільних відносин і інститутів, що дає можливість людині реалізувати його громадянські права і виражає різноманітні потреби, інтереси і цінності членів суспільства.

Громадянське суспільство не являє собою деяке ізольоване від держави соціальний простір, що протистоїть йому в будь-яких формах. Навпаки, громадянське суспільство і держава з'єднані один з одним цілим поруч структурних зв'язків, оскільки держава, здійснюючи управлінсько-опосередковані функції в суспільному житті, не може не стикатися з громадянськими цінностями й інститутами, тому що останні через систему горизонтальних зв'язків як би охоплюють усі суспільні відносини. Крім того, ряд суспільних елементів і інститутів займає маргінальне положення, частково переплітається з державними структурами, а частково з громадянським суспільством. Прикладом тут може служити, скажемо, що править у даний момент політична партія, що вийшла з надр громадянського суспільства, але в той же час тісно зв'язана у своїй діяльності з державним апаратом. Разом держава і громадянське суспільство як би занурені в обволікаюче їх “глобальне людське суспільство” у самому широкому змісті цього слова.

Відтак, головними ознаками громадянського суспільства є:

- динамічна соціальна структура суспільства, яка перебуває в постійному розвитку і є відокремленою від держави;
- ринкові економічні відносини (ринкові відносини – це відносини і зв'язки, які складаються між продавцями (державою) і покупцями (суспільством) в процесі купівлі продажу товарів), які формують демократичну політичну систему, де правова, демократична держава стає породженням громадянського суспільства;
- забезпечення вільного виявлення, реалізації численних та різнобічних інтересів громадян;
- забезпечення сфери особистого, повсякденного життя людей на відміну від держави як втілення умовного, формального життя. Право індивіда на приватне життя, а держава має слідувати певним нормам та законам, бо саме її політика впливає на громадянське суспільство, а не навпаки;
- пріоритет громадянських прав особистості та її повага до державних законів.

Паралельно з формуванням правової держави в Україні відбувається становлення громадянського суспільства. Цей процес проходить у всіх сферах суспільного життя, оскільки за соціалізму сталося всеосяжне одержавлення суспільного і приватного життя, громадянське суспільство існувало лише в зародковому стані.

В умовах низького рівня цивільної культури і відсутності тривалий час у росіян можливості відігравати вирішальну роль у суспільно-політичному житті різкий перехід від тоталітарно-авторитарного суспільства до демократичного неминує привів би до охлократії, розвалу держави і паралізував би діяльність громадянського суспільства, що формується, (багато в чому ми маємо можливість це спостерігати і сьогодні).

Процес формування громадянського суспільства має свої особливості і складності. У країні, особливо в її центральних районах, в останні десятиліття зруйновані органічні вікові зв'язки громадського життя, багато в чому втрачені народні традиції. У той же час горизонтальні зв'язки іншого типу громадянського суспільства тільки починають складатися. Державні структури, що пронизують усе суспільство від верху до низу, виявилися в цій ситуації єдиним з'єднуючим його підставою. У таких умовах форсована перебудова економіки на ринковій основі, ослаблення вертикальної регулюючої ролі державних структур, демократизація, федералізація і децентралізація суспільного керування можуть створити (і вже створюють) соціальний вакуум, що неминує веде до серйозних економічних і соціально-політичних потрясінь. Тому необхідний обережний підхід до руйнування вертикальних структур державного регулювання і вибір правильної стратегії поетапного згортання вертикальних структур і рівнобіжного розвитку горизонтальних взаємозв'язків. Їхній генезис (горизонтальних ринкових, політичних і правових взаємин) і буде процесом формування громадянського суспільства.